

Saját érdeklődésünk első sorban két elvi főkérdésre, tényezőre irányul, amelyekre nézve nem kapunk egyenes, világos választ. Elsikkadtak a pszichológia és filozófia útvesztőjében. Általában lehet-e bátorságra nevelni, mik ennek útjai, módjai, esetleg akadályai? Külön fejezet (178. l. f.) megállapítja, hogy ez nehezebb, mint általában gondolnók, hogy a tarka egyéni visszahatás miatt nem lehet egységes, hogy a bátortalanság forrása rendszerint valamely előző sikertelenség okozta önbizalom hiánya. Összefoglalva: »Nem hallgathatjuk el, hogy a hősi (*heldisch*) emberré való nevelés csak csekély sikerrel járhat; hősök születnek és nem nevelődnek« (188), más szóval a nevelés hatókörének korlátozottsága itt is érvényesül. Erről eszünkbe jut a gyakorlatnak egy súlyosan érdekes antinómiája. A kis gyermek bátor, sőt vakmerő, mert (mindaddig, míg) nem ismeri a veszélyt. Ha erre figyelmeztetjük, óvatos, sőt bátortalan és gyáva lesz. Ezt tessék a szülőknek, a nevelőknek áthidalni.

Másik ellenvetésünk arra vonatkozik, hogy a szerző távolról sem méltatja kellőképpen az erkölcsi (szellemi) bátorságot, amely szerintünk nemzeti, emberi és kulturális szempontból nem kevésbé fontos a fizikai bátorságnál. *Die sittlichen Muthandlungen* és *Die sittlichen Werthatlungen* címmel egy, illetőleg másfél lapon foglalkozik ezekkel az »erkölcsi kötelességtendenciákkal«: »Az igazságosság és igazság eszméje, erkölcsi tisztesség és mindennekelőtt a becsület ép oly erős rugói lehetnek a bátor cselekvéseknek, mint a szilárd meggyőződés és a hit, amiről főleg a vértanúk tesznek ékesszóló tanúságot (173). A kötelességteljesítés magasztos eszméjének a nemzetben és fajban, a népszeretben és hazaszeretben kell gyökeredznie« (187). Nagy férfiak példáit kell az ifjúság elé állítani.

Végül legyen szabad személyes kérdésben megemlíteni, hogy e sorok írójának *Die Erziehung zum Mut* c. nyomtatásban is megjelent tanulmánya az 1912-ben Hágában megtartott II. nemzetközi morálpedagógiai kongresszus napirendjén szerepelt.

— m —

**Charles Rivet: Fais ta vie.** Paris, 1938, 273 lap.

»*Alakítsd, munkáld ki életedet*« a címe ennek a könyvnek, de kellő fenntartással ez is lehetne: *Az életbölcseleg vezérfonala*. Ez az irodalmi műfaj a közszellem visszhangjaként és a viszontagságok visszahatásaként újabban nagyon elszaporodott. Az emberek mohón és reménykedve kapkodnak utána, majd fásulva és szárnyszegetten teszik le. Ugyan ki tudna ellenállni ilyen tetszetős, biztató, csalogató címeknek a fejezetek élén: Az emberképzés művészete (25). Megismertetés az élettel (29), Az élet célja (59), Hogyan lehetünk erősek (67) és önmagunké (121), Az élet értelme, tudománya (125), A boldog élet (237) stb.

Nézzük mindennek előtt, hogy maga a szerző — aki a 14. lapon elárulja, hogy pedagógus — *éducateur* — mint vélekedik könyvéről, céljáról, sikeréről: Ebben a munkában különböző, alakban ismételiük egy észszerű élet alapvető elveit (77). Ez a könyv nem lép fel azzal az ígérennyel, hogy az olvasót valami újra tanítsa, ellenőrzött igazságokon épül fel, olyan igazságokon, amelyek nem tegnapiakról valók, de azért szüntelen ismételni kell,

hogy bensőnket, mintegy lelki szervezetünket áthassák (211). Ez a könyv nem elhamarkodott olvasásra való, hanem arra, hogy ismételten visszatérjünk rá (269), értelmes és jóhiszemű könyv óhajt lenni (271). A lehetőségek ismeretével és felhasználásával azután olyan egyénné leszünk, aki önmagát kielégítheti (28).

Hogyan igyekszik szerzőnk ennek a célkitűzésnek eleget tenni? Két bevezetésben, majd egy külön fejezetben: A nevelés tévedései és tévedések a nevelés körül (123—30), bírálja és súlyosan elítéli a mai nevelési rendszert, amely szép szavakkal, tetszetős mondatokkal és biztató kilátásokkal elhibázott embertípusokat termel, akikben nincs sem akarat, sem erő arra, hogy a hosszabb és fáradságosabb utat válasszák »On instruit les jeunes, on ne les forme pas« (Az ifjúságot tanítják, de nem alakítják, 23, 123 f.). Ennek az alakításnak alapja bennünk van (1. *Le fond de nous-mêmes* 131. 1. f.). Ebben szerzőnk a francia *Coué*, de még inkább az amerikai *William James* és *Trine* szellemében jár el, szüntelen az ő tanításait követi az önismeretre és önnevelésre irányuló »Tanácsaiban«. Ilyenek pl. Szeressük az életet, értsük meg, szabályozzuk, alakítsuk, teremtsük meg (33). Legyünk rendeltetésünk művészei (37). Akar ön élni, bölcseséggel és erőteljesen élni, s nem csupán létezni? Akkor éljen önmaga által legalább annyira, mint mások által (48). Minden élet kifelé olyan, mint amilyennek alkotta belsők (50). Aki sokat él önmagával, annak bizalma megnövekszik (51). Öné lesz a siker, ha valóban elszántan sikerre törekszik (65, 86) stb. Maga a szerző is szerelmese az ilyen életszabályoknak és minden fejezet élére illeszt egyet-egyét. Ezek közül különösen jellegzetes a befejező Joubert-féle: A jó jelmondatok minden jónak csírái (269), — amihez természetesen alapos kétség fér.

Ezek után méltán felmerülhet az a kérdés, vajjon a jóhiszemű türelmes papirosformát sikerül-e élő valósággá alakítani, avagy megmarad-e írott malasztnak? Ez utóbbit gyakoribbnak tartjuk, mert a tapasztalat szerint a belső ember legjobb szándéka csak ritkán képes a külvilág behatásaival sikeresen megküzdeni. Még akkor sem, ha — amint szerzőnk a 270. lapon ajánlja — a mindennapi testgyakorlás mintájára naponként egy-két életszabályt tűzünk magunk elé és — tesszük hozzá — a cserkészek példája szerint egy-egy jó cselekedetet is. Közhellyel élve, a sikert itt is a jobb idegektől tehetnők függővé: Egyébiránt a szerző maga sem vérbeli optimista, amit két idevágó mondata igazol: Az emberképzés művészete természetes adománya néhány szellemnek, akik azt magukkal viszik (25). A könyvek kitölthetnek nem egy ürt, kijavíthatnak számos gyenge pontot, de az élet tapasztalata híján a könyvek olyanok, mint az eső és napsugár, amely fel nem szántott földre hull (126). Vajjon a szerző, amikor ezt leírta, gondolt-e saját könyvére?!

kf.